

van geesten. Zij vergeten dit heel dikwijls en doen dan alsof zij alleen staan tegenover het materialisme, alsof de godsdiensten eenvoudig niet meer meëtcellen. Stefanotes blijkt zoo eenzijdig. Daarom is haar boek mislukt. Het is geen troostboek, maar een onverstandig opgezet propaganda-geschrift, dat meer kwaad dan goed zal doen.

We spreken van „kwaad en goed”, ons nu stellend op het standpunt der spiritisten. In de oogen der overtuigden is het al heel wat te gelooven aan manifestaties van dooden aan levenden. Maar eigenlijk beteekent dit niemendal voor menschen, die troost vragen; omdat de manifesteerenden veel vaker jammeren dan juichen, meer zoekend zeggen te dwalen dan jubelend getuigen van opperste rust... Want, zijn ze in het rijk der hooge zaligheid gekomen, dan willen zij met de wereld niets meer te maken hebben.

Niets van 't voorafgaande wordt aangevoerd tegen het spiritisme, doch alles wordt gezegd om aan te wijzen — naar onze taak is! — waarom Stefanotes' roman bepaald mislukt moet heeten. De spiritistische strekingsroman moet verkondigen, boutweg, de leer dat reeds in de wetenschap (geloof is wetenschap voor wie gelooven!) onsterfelijk te zijn troost ligt. Van die meening is o.a. de heer Schimmel, naar blijkt uit zijn voorrede van „*Uit de geestenwereld*” van d'Espérance.

Men kan ook een niet-tendentieuzen roman over het spiritisme geven, maar die zal er heel anders moeten uitzien dan *Eenerlei Kruisgang*, waaruit we — geheel met de schrijfster meëgaand niet alleen, doch haar nog aanvullend — enkel leeren dat het troostrijk wezen kan voor twee ongelukkige menschen eenzelfde geloof te hebben en éénzelfde overtuiging van der menschen onsterfelijkheid, die *misschien* weerzien hierna maas mogelijk maakt; volgens de spiritisten is echter niets minder zeker.

Hoe wij ons de niet-tendentieuze spiritistische roman (ook zeer wel door een spiritist te schrijven) voorstellen, behoeven we hier niet te zeggen.

Een tegenvaller voor ons was ook de jammerlijk slechte vorm van dit boek. *Fatum* (haar eerste roman) had veel beter doen

verwachten. Wij moeten een paar voorbeelden geven en nemen de vrijheid hier en daar te cursiveeren.

„De klank eener vrouwenstem opgeruimd *afscheid nemend* van een jong meisje buiten op 't *perron* staande, *dat* 't lachende gezichtje ophief ('t perron?) tot de sprekende, voor het venster van een tweede klasse coupé gezeten, deed Alice Winter de oogen keeren naar dien (?) kant. In het *timbre* dier stem was iets dat haar plotseling deed verlangen met de *eigenares daarvan* bekend te zijn.”

„Even, heel vluchtig gleed haar blik voor de tweede maal over dat andere vrouwen-gelaat tegenover haar. (er is er maar een!) Weer wekte dit in haar den wensch deze (vrouwengelaat?) te leeren kennen. Doch de grijs-blauwe oogen staarden recht voor zich uit, zacht en droomerig; en Alice miste den moed haar (wie?) te storen.”

„De taaie volharding waarmee hij telkens haar weer trachtte te overtuigen... het smalend ontkennen... de vinnige spot... 't waren zooveel scherpe pijlen...”

„Haar onophoudelijk terugkeeren tot datzelfde onderwerp (het terugkeeren van een ander) deed Alice denken aan een nachtvlinder door 't lamplicht aangetrokken... Deed haar tegelijkertijd wenschen, dat ze in 's Hemelsnaam (!) zich (die ander) in de vlam wierp... *om er mee gedaan te hebben.*”

„Alice meende reeds te hooren den dungleipten vrouwenmond *bespotten haar bedrogen worden.*”

„Verlang je van mijn afwezigheid ontslagen te worden?”

„Wanneer iets mij aantrekt in de beschrijving van een karakter en 't is uitvoerbaar, dan geef ik gewoonlijk toe aan den drang dat karakter van naderbij te leeren kennen.”

We zullen nu maar eindigen.

Eenige mooi gevoelde fragmenten bewijzen wel dat Stefanotes meer kan geven dan we ditmaal van haar mochten ontvangen. Wij veroorloven ons haar met den meesten aandrang te waarschuwen tegen overhaastig werken. Dit boek schijnt zoo maar opgeschreven, nauwelijks overdacht *luk-raak* geïmproviseerd. Zóó mag geen enkel onderwerp